

Marek HENDEL
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki
hendel.marek@gmail.com

PRZYDATNOŚĆ WSKAŹNIKÓW FUNKCJI TURYSTYCZNEJ W OCENIE ROZWOJU TURYSTYCZNEGO OBSZARU NA PRZYKŁADZIE GMINY USTRONÓ

Streszczenie. Artykuł stanowi próbę wykorzystania podstawowych wskaźników funkcji turystycznej (wskaźnik: Baretje'a-Deferta, Deferta, Schneidera, Charvata oraz gęstości bazy noclegowej) jako narzędzi w ocenie rozwoju turystycznego obszaru. Omówienie wskaźników i ich analiza, na podstawie przeprowadzonego badania, pozwoliły autorowi odnieść się krytycznie do zasadności ich wykorzystywania, wskazując na problemy z interpretacją wartości wskaźników oraz wiarygodności danych potrzebnych do ich wyliczeń.

Słowa kluczowe: rozwój turystyki, rozwój lokalny, wskaźniki funkcji turystycznej.

APPLICABILITY OF TOURIST FUNCTION INDEXES IN EVALUATION OF TOURISM AREA DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF USTRONÓ COMMUNE

Summary. The article is the attempt to use basic tourist function indexes (Baretje–Defert's index, Charvat's index, Schneider index, Defert's index and the density of accomodation index) as an instruments in the evaluation of tourism area development. Discussion of the indicators and their analysis based on research, allowed the author to refer critically to the validity of their use, pointing to problems with interpretation of value the indicators and reliability of data for their calculations.

Keywords: tourism development, local development, tourist function indexes.

1. Wprowadzenie

Miejsce turystyki w rozwoju lokalnym zmieniło się wraz z postępowaniem badań, związanych z określeniem jej wpływu na obszar recepcji turystycznej. Wiedza na temat skutków rozwoju turystyki, przedstawiona w pracach wielu badaczy polskich i zagranicznych¹, umożliwiła oparcie polityki rozwoju lokalnego również na turystyce. W wielu przypadkach to właśnie większa świadomość podmiotów zarządzających turystyką o możliwych korzyściach wynikających z jej rozwoju², przyczyniła się do rozpoczęcia działań prowadzących do jej wzrostu na wyznaczonych przez nich obszarach.

Jak podkreśla M. Zdon-Korzeniowska, turystykę „[...] coraz częściej traktuje się jako istotny czynnik rozwoju, nie tylko miejscowości i regionów atrakcyjnych pod względem turystycznym, ale również jako efektywne narzędzie aktywizacji obszarów, na których funkcja turystyczna nie odgrywała dotychczas istotnej roli bądź w ogóle nie występowała”³.

Rozwój funkcji turystycznej, przez którą rozumie się „[...] wszelką działalność społeczno-ekonomiczną w miejscowości lub regionie, skierowaną na obsługę turystów, z której wynika jej (jego) zdolność do zaspokajania określonych potrzeb turystycznych”⁴, zaczął być coraz częściej utożsamiany z rozwojem lokalnym. Funkcja turystyczna, uznana w miejscowościach czy regionach za funkcję podstawową, zaczęła prowadzić do przekształceń całej gospodarki w celu jak najlepszej jej realizacji⁵.

A. Szromek przestrzega jednak przed zbyt jednoznacznym określeniem obszaru jako wyłącznie realizującego funkcję turystyczną. Mogą to być bowiem obszary polifunkcyjne z dominującą funkcją turystyczną lub obszary, na których funkcja turystyczna nie dominuje bądź nie występuje wcale⁶. Ważne jest więc oszacowanie poziomu rozwinięcia funkcji turystycznej, możliwe przez zastosowanie wskaźników funkcji turystycznej. Zwykle dotyczą one ograniczonego obszaru, np. określonego podziałem administracyjnym (gmina, powiat, województwo)⁷.

¹ Archer B., Cooper C., Ruhanen L.: The Positive and Negative Impacts of Tourism, [in:] William F. Theobald (ed.): Global Tourism, Elsevier Inc., Routledge 2005; King B., Pizam A., Milman A.: Social impacts of tourism: Host perceptions, [in:] Annals of Tourism Research, Volume 20(4), 1993; Alejsiak W.: Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku, Wydawnictwo Albis, Kraków 2000, s. 165-186; Gaworecki W.W.: Turystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 89-113.

² Jacobsen D., Carson D., Sharma P., Macbeth J.: A Guide to Assessing the Economic Value of Tourism in Regions, Occasional Paper Number 7, Centre for Regional Tourism Research, Lismore 2003, s. 9.

³ Zdon-Korzeniowska M.: Jak kształtować regionalne produkty turystyczne? Teoria i praktyka, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, s. 7.

⁴ Kurek W., Mika M.: Turystyka jako przedmiot badań naukowych, [w:] W. Kurek (red.): Turystyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 40.

⁵ Zdon-Korzeniowska M.: op.cit., s. 21.

⁶ Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej i ich współzależność z innymi wskaźnikami ekonomicznymi na przykładzie polskiej gospodarki w latach 2000-2010, [w:] Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 304, Wrocław 2013, s. 336.

⁷ Szromek A.: Pomiar funkcji turystycznej obszarów za pomocą wskaźników funkcji turystycznej na przykładzie obszarów państw europejskich, [w:] Studia Ekonomiczne/Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach nr 132, Katowice 2013, s. 92.

Niniejszy artykuł stanowi próbę wykorzystania podstawowych wskaźników funkcji turystycznej jako narzędzi w ocenie rozwoju turystycznego obszaru gminy. Jako studium przypadku posłużyła gmina Ustroń, położona w południowej części województwa śląskiego, w paśmie górskim Beskidu Śląskiego. Miasto Ustroń jest jedynym miastem Beskidu Śląskiego, mającym status uzdrowiska.

2. Wskaźniki funkcji turystycznej gminy Ustroń

Stopień rozwoju funkcji turystycznej danego obszaru wymaga określenia oznak tego rozwoju. W podstawowym zakresie wykazywany jest on w wielkości i rodzaju bazy noclegowej oraz intensywności ruchu turystycznego⁸. Wielkość i rodzaj bazy noclegowej wiążą się z zaspokojeniem podstawowej potrzeby bytowej turystów, którą jest nocleg. Wchodzi on w skład funkcji turystycznej definiowanej jako „[...] zdolność (regionu, rejonu lub miejscowości) do przyjęcia i zaspokojenia potrzeb określonej liczby turystów”⁹. Druga oznaka to ruch turystyczny. Zachodzi tu pewna zależność, mówiąca o tym, że „[...] im większy jest ruch turystyczny, tym istotniejszą rolę odgrywa turystyka w systemie gospodarczym miejscowości i tym silniej rozwija się jej funkcja turystyczna”¹⁰.

Opierając się na obu podstawowych oznakach rozwoju funkcji turystycznej, w celu dokonania oceny rozwoju owej funkcji, zawężając obszar badawczy do gminy Ustroń, wykorzystano wskaźniki:

- wskaźnik Baretje’a-Deferta (zwany wskaźnikiem funkcji turystycznej miejscowości), wyrażony liczbą turystycznych miejsc noclegowych, przypadających na 100 mieszkańców stałych,
- wskaźnik Deferta (wskaźnik funkcji turystycznej), wyrażony liczbą korzystających z noclegów turystów przypadających na 1 km² obszaru,
- wskaźnik Schneidera (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego), wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 100 mieszkańców obszaru,
- wskaźnik Charvata (wskaźnik nasycenia bazą turystyczną), wyrażony liczbą udzielonych noclegów przypadających na 100 mieszkańców obszaru,
- wskaźnik gęstości bazy noclegowej, wyrażony liczbą miejsc noclegowych, zaoferowanych turystom, przypadających na 1 km² obszaru.

⁸ Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej. Koncepcja wskaźnika funkcji turystycznej i uzdrowiskowej, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2012, s. 56-57.

⁹ Pawlikowska-Piechołka A.: Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne, Wydawnictwo Novae Res, Gdynia 2009, s. 18.

¹⁰ Kurek W., Mika M.: op.cit., s. 40-41.

Tabela 1 prezentuje wskaźniki funkcji turystycznej gminy Ustroń w latach 2008–2012. Bazę danych do obliczania wskaźników funkcji turystycznej oraz dalszej analizy stanowiły publikacje Głównego Urzędu Statystycznego, wydawane w poszczególnych latach związanych z zakresem czasowym badań oraz Bank Danych Lokalnych, zawierający szczegółowy zbiór informacji o jednostkach samorządu terytorialnego.

Tabela 1
Wskaźniki rozwoju funkcji turystycznej gminy Ustroń w latach 2008–2012

Wskaźnik \ Rok	Baretje'a-Deferta (W _{BD})	Deferta (W _D)	Schneidera (W _S)	Charvata (W _{CH})	Gęstości bazy noclegowej
2008	37,86	3127,80	1192,97	6309,48	99,27
2009	35,86	3153,25	1200,89	6486,67	94,17
2010	37,36	3011,22	1115,13	6099,12	100,88
2011	37,04	2715,32	1002,84	6154,22	100,30
2012	37,17	2654,47	978,71	6121,67	100,81

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych.

2.1. Wskaźnik Baretje'a-Deferta

Analiza wskaźnika Baretje'a-Deferta wymaga krótkiego odniesienia do interpretacji jego wartości, która przez wielu autorów postrzegana jest w odmienny sposób. W. Kurek oraz M. Mika podkreślają, że za wysoko rozwiniętą funkcję turystyczną na ogół przyjmuje się wartość równą 100 tego wskaźnika, co oznacza, że liczba miejsc w bazie noclegowej jest równa liczbie mieszkańców stałych¹¹. I. Bąk uważa, że wartość wskaźnika na poziomie 100 oznacza, iż rzeczywista funkcja turystyczna dopiero zaczyna się wykształcać, a dobrze rozwinięta funkcja turystyczna to wartość wskaźnika na poziomie 100-500¹². J. Warszzyńska, dostosowując wskaźnik do obszarów polski, obniża do 50 wartość świadcząca o dobrze rozwiniętej funkcji turystycznej¹³. Z kolei obniżoną interpretację wskaźnika w stosunku do gmin stosuje M. Boyer, interpretując wartość wskaźnika 10-40, jako „gminę z istotną, ale niedominującą funkcją turystyczną”, natomiast wartość 40-100, jako „gminę z dominującą funkcją turystyczną”¹⁴. Jak słusznie więc zauważa A. Szromek „[...] interpretacja wartości,

¹¹ Kurek W., Mika M.: op.cit., s. 41.

¹² Bąk I.: Ocena stopnia atrakcyjności turystycznej podregionów w Polsce, [w:] Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica 62, Szczecin 2011, s. 11.

¹³ Warszzyńska J.: Funkcja turystyczna Karpat Polskich, [w:] Folia Geographica, Series Geographica–Oeconomica, nr 18, 1985, s. 88.

¹⁴ Pearce D.: Tourism today. A geographical analysis, Longman Publishing Group, Essex 1995, [za:] Szromek A., Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 64-65.

jakie przyjmuje wskaźnik Baretje'a-Deferta, często jest zależna od kryteriów przyjętych przez badacza, a zatem jest arbitralna”¹⁵.

Uzyskane wartości wskaźnika Baretje'a-Deferta w gminie Ustroń dostosowano do skali zaproponowanej przez M. Boyer. W latach 2008–2012 wskaźnik określa gminę Ustroń jako „gminę z istotną, ale niedominującą funkcją turystyczną”. Do uzyskania wartości „gminy z dominującą funkcją turystyczną” na przestrzeni analizowanych lat brakuje kilku punktów, o czym świadczy średnia, wynosząca 37,05 dla tego wskaźnika. Najwyższą wartość wskaźnika zanotowano w 2008 roku (37,86), natomiast najniższą w 2009 roku (35,86). Tak znaczny spadek jest wynikiem mniejszej liczby miejsc noclegowych, która w 2008 roku wynosiła 5857, natomiast 5556 w 2009 roku, w stosunku do nieznaczącego, ale ciągłego wzrostu liczby ludności gminy (liczba ludności gminy Ustroń wynosiła 15469 mieszkańców w 2008 roku natomiast w 2009 roku – 15492).

2.2. Wskaźnik Deferta

Interpretacja wskaźnika Deferta, choć istnieją próby określenia kryterium jego oceny, przykładem jest interpretacja wskaźnika przez J. Warszzyńską, dla której obszar o wartości wskaźnika Deferta przekraczającej 1000 uznaje za obszar dobrze rozwinięty pod względem turystycznym¹⁶, zasadna staje się w momencie dokonania analizy porównawczej¹⁷. W tym celu porównano wartości wskaźników gmin współpracujących z gminą Ustroń w obrębie klastra turystycznego „Beskidzka Piątka”, zrzeszającego pięć gmin na obszarze Beskidu Śląskiego, a którego liderem jest gmina Ustroń¹⁸.

Analizowany obszar został wybrany ze względu na swe cechy wspólne, m.in. usytuowanie w centrum Beskidu Śląskiego, podobny punkt widzenia rozwoju gospodarczego, opartego na turystyce, podejmowanie działań partnerskich w celu rozwoju turystyki. Obszar gmin Szczyrk, Wisła, Ustroń oraz Istebna uznany również został przez mieszkańców Polski w 2013 roku za najważniejszy powód do dumy województwa śląskiego oraz najważniejszą atrakcję turystyczną, zachęcającą do odwiedzania województwa (zarówno obecnie, jak i z potencjałem na przyszłość)¹⁹.

Wyniki obliczeń wskaźnika Deferta dla gmin klastra turystycznego „Beskidzka Piątka” przedstawiono na rys. 1.

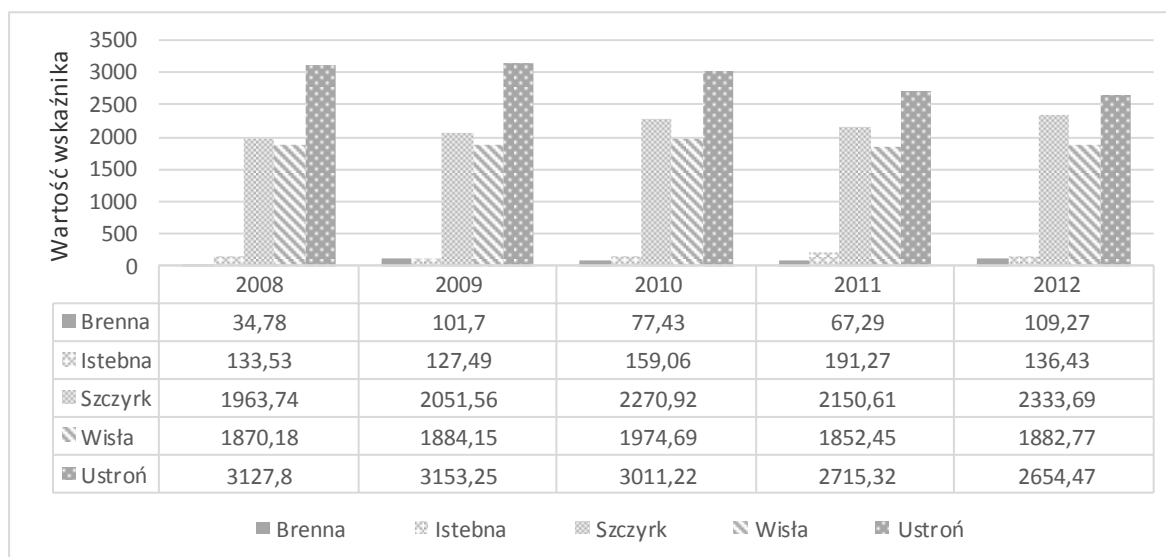
¹⁵ Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 63.

¹⁶ Warszzyńska J.: op.cit., s. 88.

¹⁷ Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 67.

¹⁸ Staszewska J.: Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym, Wydawnictwo DIFIN, Warszawa 2009, s. 100.

¹⁹ Badanie wizerunku województwa śląskiego. Raport z badania TNS Polska Oddział Katowice dla DEMO Effective Launching, 2014, s. 23-25.

Rys. 1. Wskaźnik Deferta dla gmin klastra turystycznego „Beskidzka Piątka” w latach 2008–2012
 Fig. 1. Defert's index for communes that are part of a tourism cluster „Beskidzka 5” 2008–2012
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych.

Spośród analizowanych gmin, wysoki wskaźnik Deferta wykazują gminy Szczyrk, Wisła oraz Ustroń. Warto jednak podkreślić, że nie zachodzi zależność między najwyższą wartością wskaźnika w analizowanych gminach a liczbą turystów, korzystających z noclegów. Przykład stanowi gmina Wisła, której średnia liczba turystów korzystających z noclegów na lata 2008–2012 wynosi 208 tys., natomiast gmina Ustroń o najwyższej wartości wskaźnika we wszystkich latach wykazuje średnią 173 tys. Zależność ta wynika z różnicy drugiej składowej, wymaganej do obliczenia wskaźnika, a więc powierzchni (powierzchnia gmin Ustroń wynosi 59 km², a Wisła 110 km²).

2.3. Wskaźnik Schneidera

Dzięki pierwszej składowej wskaźnika, którą jest liczba turystów, korzystających z noclegów, wskaźnik ten określa się mianem podobnego do miary Deferta. W porównaniu jednak do wskaźnika Deferta, interpretacja wskaźnika Schneidera jest możliwa dzięki przyjętemu kryterium. Za obszar dobrze rozwinięty pod względem turystycznym, uznaje się ten, dla którego wartość wskaźnika Schneidera osiąga liczbę 500²⁰.

Wartość wskaźnika Schneidera dla gminy Ustroń wskazuje jednoznacznie na występowanie zjawiska ruchu turystycznego w gminie na przestrzeni analizowanych lat. Od 2009 roku, kiedy wartość wskaźnika wykazywała udział około 1200 turystów, korzystających z noclegu przypadających na 100 mieszkańców stałych gminy, do 2012 roku wartość ta zmalała o 222 jednostki. Tendencja spadkowa wskaźnika wynika przede wszystkim ze

²⁰ J. Warszńska: Funkcja turystyczna...: op.cit., s. 88; A. Szromek, Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 68.

zmniejszającej się od 2009 roku liczby turystów korzystających z noclegów. W latach 2009–2012 spadek tej liczby wyniósł 29428.

Jeśli porównać wartości wskaźnika Schneidera gminy do powiatu cieszyńskiego, do którego przynależy ww. gmina Ustroń, najwyższa wartość wskaźnika gminy w 2009 roku wynosiła 1200,89 przy wartości 272,90 dla powiatu cieszyńskiego. W 2012 roku wartość wskaźnika wynosiła 978,71, przy wartości 260,45 dla powiatu cieszyńskiego. Analiza porównawcza ukazuje bardzo dużą przewagę wskaźnika gminy do powiatu, co wskazuje na zjawisko nierówności w pozostałych gminach pod względem występowania zjawiska ruchu turystycznego. Ponadto, tendencja spadkowa wskaźnika, zarówno w gminie, jak i w powiecie, stanowić może podstawy do dalszej weryfikacji badawczej powstałego problemu – malejącego ruchu turystycznego analizowanego obszaru.

2.4. Wskaźnik Charvata

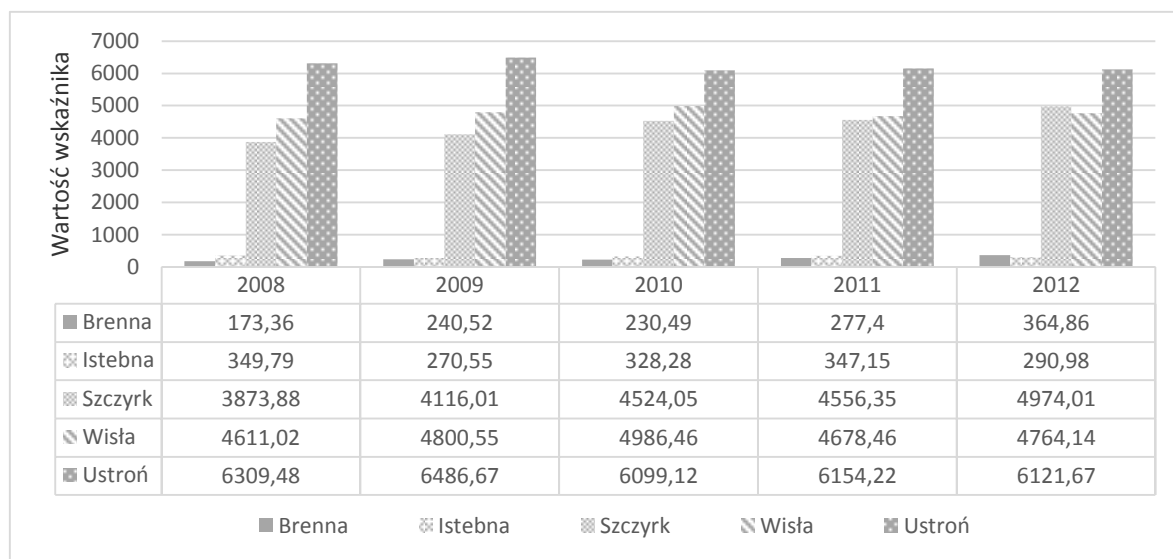
Interpretacja wskaźnika Charvata, podobnie jak wskaźnika Deferta, wymaga dokonania analizy porównawczej określonego obszaru. Warto jednak podkreślić, że wskaźnik ten, będący jedną z głównych miar stosowanych w badaniach funkcji turystycznej obszaru, ma istotną wadę. Badana intensywność ruchu turystycznego wskaźnikiem Charvata, opiera się na liczbie udzielonych noclegów na danym obszarze. Dotyczy więc turystów sensu stricto, nie obejmując wycieczkowiczów, którzy odwiedzają dany obszar, a których liczba nie jest włączana w powstałą wartość²¹. Niezmiennym problemem są również miejsca noclegowe poza ewidencją Głównego Urzędu Statystycznego, które szerzej opisano w dalszej części artykułu.

Rysunek 2 przedstawia wartości wskaźnika Charvata dla gmin klastra turystycznego „Beskidzka Piątka”.

Dominującą gminą, pod względem wartości wskaźnika Charvata, jest Ustroń wykazująca średnią wartość wskaźnika dla analizowanych lat na poziomie 6234,23. Najwyższą wartość wskaźnika zanotowano w 2009 roku – na 100 mieszkańców stałych gminy Ustroń przypadła liczba 6486 udzielonych noclegów. Tak wysoka wartość wskaźnika wynika przede wszystkim z ogólnej liczby udzielonych noclegów, która w analizowanych latach przekroczyła tylko raz liczbę 1mln (1004915) w 2009 roku.

Przy analizie wskaźnika Charvata warto również podkreślić nierówny wzrost i wahania liczby miejsc noclegowych (L_{MN}) oraz liczby udzielonych noclegów (L_{UN}) w większości z analizowanych gmin. Zjawisko ukazuje tabela 2.

²¹ Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 69.

Rys. 2. Wskaźnik Charvata dla gmin klastra turystycznego „Beskidzka Piątka” w latach 2008–2012
 Fig. 2. Charvat’s index for communes that are part of a tourism cluster „Beskidzka 5” 2008–2012
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych.

Tabela 2

Stosunek liczby udzielonych noclegów do ogólnej liczby miejsc noclegowych
 gmin klastra turystycznego „Beskidzka Piątka” w latach 2008–2012

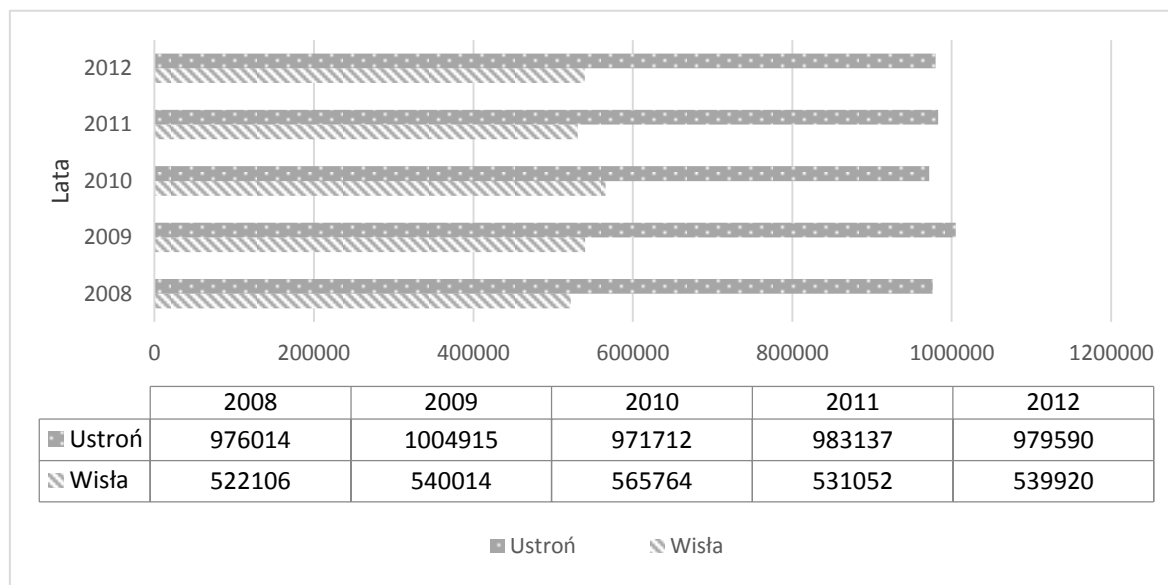
Gmina		Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Brenna	Liczba udzielonych noclegów		18160	25574	24831	30131	39854
	Liczba miejsc noclegowych		151	282	460	406	622
Istebna	Liczba udzielonych noclegów		39684	30992	38602	41026	34493
	Liczba miejsc noclegowych		526	522	526	476	484
Szczyrk	Liczba udzielonych noclegów		223833	238646	262712	263767	286503
	Liczba miejsc noclegowych		1933	2258	2146	2130	2339
Wiśla	Liczba udzielonych noclegów		522106	540014	565764	531052	539920
	Liczba miejsc noclegowych		4477	4952	5325	4959	5824
Ustroń	Liczba udzielonych noclegów		976014	1004915	971712	983137	979590
	Liczba miejsc noclegowych		5857	5556	5952	5918	5948

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych.

Analizując dane zawarte w tabeli, dokonując porównania pomiędzy latami 2008 i 2012, większość gmin zwiększyła L_{MN} (wyjątek stanowi gmina Istebna, której L_{MN} w 2012 roku była o 42 niższa niż w 2008 roku) oraz zwiększyła L_{UN} (wyjątek stanowi gmina Istebna, w której w 2012 roku zanotowano mniejszą o 5191 L_{UN} w stosunku do 2008 roku). Warto zwrócić jednak uwagę na zachodzącą zależność pomiędzy wzrostem L_{MN} a L_{UN} , przykładem jest gmina Szczyrk, której L_{MN} od 2008 do 2012 roku wzrosła o 406, notując jednocześnie

wzrost o 62670 L_{UN} . Podobną zależność wykazuje gmina Brenna. Pod tym względem gmina Ustroń od 2008 roku zwiększyła zarówno L_{MN} (o 91), jak i L_{UN} (o 3576), zauważalne jest jednak duże wahanie ich liczby oraz odmienna korelacja.

W 2009 roku gmina Ustroń zanotowała wzrost L_{UN} w stosunku do 2008 roku o 28901 jednostek, przy znaczącym spadku o 301 L_{MN} . W 2010 roku L_{MN} wzrosła w porównaniu z 2009 rokiem o 396, nastąpił jednak znaczny spadek L_{UN} o 33203. Co ważne, nastąpił znaczny wzrost L_{UN} w sąsiadującej z gminą Ustroń – gminie Wisła, o 25750 jednostek w latach 2009–2010. Kolejne lata ukazują podobne zjawisko, przedstawia je rys. 3.

Rys. 3. Liczba udzielonych noclegów w gminach Ustroń oraz Wisła w latach 2008–2012

Fig. 3. Number of nights in Ustroń commune and Wisła commune 2008–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych.

Wzrost udziału gminy Wisła w L_{UN} wynika przede wszystkim ze wzrostu ogólnej L_{MN} . W 2008 roku L_{MN} wynosiła 4477, w 2009 roku – 4952. Najwyższy wzrost L_{UN} zanotowano w 2010 roku, przy jednoczesnym wzroście L_{MN} o 373 jednostek. Kolejny rok to spadek o 366 L_{MN} i spadek o 34712 L_{UN} . Odwrotność wykazuje 2012 rok, który wraz z wzrostem L_{MN} notuje wzrost L_{UN} . Gmina Ustroń w 2010 roku notuje spadek L_{UN} przy wzroście ogólnej L_{MN} , by w 2011 roku zanotować wzrost L_{UN} , przy spadku ogólnej L_{MN} . Wahania te wykazują bardzo znaczący dla gminy Wisła wzrost ogólnej L_{MN} , który pozwala zanotować wzrost L_{UN} a spadek ich liczby dla gminy Ustroń.

2.5. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej

Jednym z podstawowych wskaźników oceniających zagospodarowanie turystyczne obszaru jest wskaźnik gęstości bazy noclegowej. Zostaje on określony w swej podstawowej formie przez zestawienie liczby miejsc noclegowych obszaru z jego powierzchnią. Poza podstawową formą tegoż wskaźnika, istnieją jego różne modyfikacje. Zamiast powierzchni

stosuje się do jego wyliczenia liczbę mieszkań stałych mieszkańców obszaru lub zestawia się powierzchnię obszaru z liczbą turystów²².

Gmina Ustroń zanotowała znaczny wzrost wartości wskaźnika – od 99,27 w 2008 roku do 100,81 w 2012 roku. Stosując kryterium J. Warszzyńskiej, która do gmin rozwiniętych pod względem turystycznym klasyfikuje gminy przekraczające próg wartości 50 wskaźnika²³, gmina Ustroń we wszystkich analizowanych latach przekracza określony próg prawie dwukrotnie. W porównaniu do gminy Wisła, średnia dla lat 2008–2012 wynosiła 102,74, przy średniej w tychże latach dla gminy Ustroń na poziomie 99,08.

3. Zastosowanie wskaźników funkcji turystycznej w ocenie rozwoju turystycznego obszaru

Na możliwość zastosowania wskaźników funkcji turystycznej w ocenie rozwoju turystyki na danym obszarze wskazuje wielu autorów. A. Szromek stwierdza: „[...] analizując postać poszczególnych wskaźników, można stwierdzić, iż fragmentaryczne ujęcie wieloaspektowego zjawiska w postaci funkcji turystycznej obszaru daje jedynie przybliżoną ocenę poziomu rozwoju turystyki na badanym obszarze, która jednak jest akceptowalna przez założenie użycia kilku miar oceny tego samego zagadnienia, jako noty ogólnej, pełniącej rolę miary wypadkowej uzyskiwanych wskazań”²⁴. W innej pracy badacz ten podkreśla, że wskaźniki funkcji turystycznej są „cennym narzędziem analizy rozwoju obszarów turystycznych”²⁵. Pomimo stanowisk wskazujących na możliwość zastosowania miar w ocenie rozwoju turystycznego obszaru, warto również odnieść się krytycznie do zastosowanych w pracy miar funkcji turystycznej.

Jedną ze składowych miar wskaźników funkcji turystycznej jest liczba miejsc noclegowych. Dane do obliczeń składowej, uzyskane z urzędów statystycznych, nie są jednak w pełni wiarygodne. Jak zauważa M. Derek, dane gromadzone przez Główny Urząd Statystyczny nie uwzględniają tak ważnego elementu bazy noclegowej, jakim są „drugie domy”. Autorka podaje, iż korzystają z nich „[...] setki tysięcy (jeśli nie miliony) mieszkańców w Polsce”²⁶, a mimo tego nie występują one w Polsce w żadnych oficjalnych statystykach²⁷. Problem stanowi również baza agroturystyczna, statystyka Głównego Urzędu

²² Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 70.

²³ Warszzyńska J.: op.cit., s.80.

²⁴ Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 75.

²⁵ Szromek A.: Przegląd wskaźników funkcji turystycznej i ich zastosowanie w ocenie rozwoju turystycznego obszaru na przykładzie gmin województwa śląskiego, [w:] Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie, z. 61, Gliwice 2012, s. 296.

²⁶ Derek M.: Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce. Rozprawa doktorska, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2008, s. 67.

²⁷ Ibidem, s. 67.

Statystycznego nie podaje bowiem dokładnych danych jej wielkości²⁸. D. Dryglas poza obiektami nierejestrowanymi, nieobjętymi sprawozdawczością Głównego Urzędu Statystycznego, zwraca również uwagę na problem wiarygodności danych. Mogą być one bowiem obarczone znacznym marginesem błędu, wynikającym z braku wywiązywania się przez podmioty gospodarcze z obowiązku statystycznego²⁹.

Również interpretacja poszczególnych miar funkcji turystycznej budzi dużą wątpliwość co do ich zastosowania – wskaźnik Baretje'a-Deferta jest tego trafnym przykładem. Ilość interpretacji miary Baretje'a-Deferta jest tak duża, że zastosowanie którejs z nich przez badacza jest kwestią wyłącznie arbitralną³⁰. Wątpliwość budzi również duża rozbieżność w interpretacjach kryterium oceny. Na podstawie własnych badań, w odniesieniu do polskich warunków rozwoju funkcji turystycznej gmin, A. Szromek uważa, że „graficzna interpretacja wskaźnika Baretje'a-Deferta”, po raz pierwszy przedstawiona w polskiej literaturze przez J. Warszzyńską i A. Jackowskiego jest przeszacowana³¹. Szacunkowa wartość wskaźnika dla uzdrowisk w tej interpretacji wynosi od 100 do 1000, tymczasem wartość wskaźnika w latach 1995-2009 dla większości polskich uzdrowisk nie osiągnęła 50³².

Warto zwrócić jednak uwagę na funkcję poznawczą zastosowanych wskaźników funkcji turystycznej. Szczegółowa analiza wyników zastosowanych miar pozwoliła na określenie przyczyn zachodzących zmian na danym obszarze lub wskazała na kierunki badań, które pomogłyby wskazać takowe przyczyny – przykładów w pracy jest kilka. Po pierwsze, ciągły spadek wartości wskaźnika Baretje'a-Deferta w analizowanych latach wskazał na zmniejszającą się liczbę miejsc noclegowych w stosunku do ciągłego wzrostu liczby ludności gminy. W przypadku wskaźnika Schneidera, uzyskane wartości dla gminy Ustroń, porównane do wartości powiatu cieszyńskiego, ujawniły występowanie zjawiska nierówności pozostałych gmin powiatu pod względem ruchu turystycznego. Ciągły spadek wartości tego wskaźnika, zarówno w gminie, jak i powiecie, stanowić może podstawy do dalszych badań nad ruchem turystycznym w tymże regionie.

W wyniku wahań wartości wskaźnika Charvata oraz w wyniku zestawienia składowej jego miary ze składową wskaźnika Baretje'a-Deferta, wykazano nierówny wzrost i wahania liczby miejsc noclegowych (L_{MN}) oraz liczby udzielonych noclegów (L_{UN}) między gminami Ustroń a Wisła. Przyczyn powstałego wahania można się doszukiwać w charakterze uzdrowskim gminy Ustroń, której wysokie obłożenie w skali roku wynika głównie z dofinansowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia pobytów kuracjuszy. Mniejsza liczba

²⁸ Sikora J.: Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 79.

²⁹ Dryglas D.: Wielkość i struktura ruchu turystycznego w gminach uzdrowskich województwa małopolskiego jako miernik rozwoju funkcji turystycznej, [w:] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne problemy turystyki nr 1(21), Szczecin 2013, s. 67.

³⁰ Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 63.

³¹ Warszzyńska J., Jackowski A.: Podstawy geografii turystyki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979, s. 209.

³² Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej...: op.cit., s. 64.

skierowań na pobyt w uzdrowisku doprowadzić może do spadku udzielonych noclegów, a w konsekwencji do spadku liczby miejsc noclegowych. Drugą przyczyną może być nierówny udział wydatków budżetowych na turystykę w budżetach gmin w analizowanych gminach, których znaczny spadek zanotowano w latach 2011–2012. Udział wydatków budżetowych na turystykę w latach 2011–2012, w budżetach obu gmin spadł – dla gminy Wisła z 0,57% w 2011 roku do 0,29% w 2012 roku, przy jednoczesnym spadku udziału w gminie Ustroń z 4,25% w 2011 roku do 0,01% w 2012 roku.

4. Podsumowanie

Wskaźniki funkcji turystycznej wciąż stanowią jedną z metod możliwych do zastosowania w ocenie rozwoju turystycznego obszaru. Ogólnodostępne dane statystyczne, umożliwiają obliczenie miar, a ich wyniki, dzięki opisanej w literaturze interpretacji wartości, stanowią podstawę do formułowania wniosków.

Przy zastosowaniu wskaźników funkcji turystycznej wymaga się jednak wykazania dużej dozy krytycyzmu w interpretowaniu ich wartości. Przyjęte w literaturze różne interpretacje wyników miar funkcji turystycznej są bardzo rozbieżne, a ich dostosowanie do poziomu rozwoju turystyki na danym obszarze może wzbudzać wiele wątpliwości, choćby co do słuszności ich wyboru.

Ze względu na złożoność zjawisk turystycznych, trudności w interpretacji danych, które dotyczą przedsiębiorstw turystycznych oraz zatrudnienia w turystyce, dane statystyczne do obliczania miar nie zawsze są wiarygodne. Dlatego w studiach poświęconych dużym obszarom stosuje się prostsze miary, oparte na dostępnych statystykach, łatwych również do zastosowania w trakcie studiów terenowych.

Przedstawione w artykule mierniki funkcji turystycznej określić można jako najczęściej stosowane wśród badań obszaru w ujęciu ekonomicznym. W ocenie rozwoju turystycznego obszaru, badania powinny zostać jednak uzupełnione o inne rozbudowane wskaźniki pomiaru funkcji turystycznej (szeroko opisane m.in. w pracach M. Derek³³, M. Durydiwki³⁴).

Bibliografia

1. Alejziak W.: Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku. Wydawnictwo Albis, Kraków 2000.

³³ Derek M.: op.cit.

³⁴ Durydiwka M.: Czynniki rozwoju i zróżnicowanie funkcji turystycznej na obszarach wiejskich w Polsce, Uniwersytet Warszawski Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2012.

2. Archer B., Cooper C., Ruhanen L.: The Positive and Negative Impacts of Tourism, [in:] William F. Theobald (ed.): Global Tourism, Elsevier Inc., Routledge 2005.
3. Badanie wizerunku województwa śląskiego. Raport z badania TNS Polska Oddział Katowice dla DEMO Effective Launchong, 2014.
4. Bąk I.: Ocena stopnia atrakcyjności turystycznej podregionów w Polsce, [w:] Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica 62, Szczecin 2011.
5. Chudy-Hyski D.: Ocena wybranych uwarunkowań rozwoju funkcji turystycznej obszaru, [w:] Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, nr 2/1/2006, PAN, Kraków 2006.
6. Derek M.: Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce. Rozprawa doktorska, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2008.
7. Dryglas D.: Wielkość i struktura ruchu turystycznego w gminach uzdrowiskowych województwa małopolskiego jako miernik rozwoju funkcji turystycznej, [w:] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne problemy turystyki nr 1(21), Szczecin 2013.
8. Durydiwka M.: Czynniki rozwoju i zróżnicowanie funkcji turystycznej na obszarach wiejskich w Polsce, Uniwersytet Warszawski Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2012.
9. Gaworecki W.W.: Turystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
10. Jacobsen D., Carson D., Sharma P., Macbeth J.: A Guide to Assessing the Economic Value of Tourism in Regions, Occasional Paper Number 7, Centre for Regional Tourism Research, Lismore 2003.
11. King A., Pizam A., Milman A.: Social impacts of tourism: Host perceptions, [in:] Annals of Tourism Research. Vol. 20(4), 1993.
12. Kurek W., Mika M.: Turystyka jako przedmiot badań naukowych, [w:] W. Kurek (red.): Turystyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
13. Pawlikowska-Piechotka A.: Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne, Wydawnictwo Novae Res, Gdynia 2009.
14. Sikora J.: Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.
15. Staszewska J.: Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym, Wydawnictwo DIFIN, Warszawa 2009.
16. Szromek A.: Pomiar funkcji turystycznej obszarów za pomocą wskaźników funkcji turystycznej na przykładzie obszarów państw europejskich, [w:] Studia Ekonomiczne/Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach nr 132, Katowice 2013, s. 92.
17. Szromek A.: Przegląd wskaźników funkcji turystycznej i ich zastosowanie w ocenie rozwoju turystycznego obszaru na przykładzie gmin województwa śląskiego, [w:] Zeszyty Naukowe, s. Organizacja i Zarządzanie, Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2012.

18. Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej i ich współzależność z innymi wskaźnikami ekonomicznymi na przykładzie polskiej gospodarki w latach 2000-2010, [w:] Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 304, Wrocław 2013.
19. Szromek A.: Wskaźniki funkcji turystycznej. Koncepcja wskaźnika funkcji turystycznej i uzdrowiskowej, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2012.
20. Warszńska J.: Funkcja turystyczna Karpat Polskich, [w:] Folia Geographica. Series Geographica-Oeconomica, nr 18, 1985.
21. Warszńska J., Jackowski A.: Podstawy geografii turystyki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.
22. Zdon-Korzeniowska M.: Jak kształtować regionalne produkty turystyczne? Teoria i praktyka, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.

Abstract

The article is the attempt to indication possibility of the evaluation of tourism area development by using basic tourist function indicators (Baretje–Defert’s index, Charvat’s index, Schneider index, Defert’s index and the density of accomodation index). The author chose Ustroń commune to the area of analysis which distinguishes by a high intensity of the tourist traffic – mainly due to its location (southern part of the province of Silesia in the mountain range of the Silesian Beskid) and status of health resort by the Ustroń town – only one this type of status in the Silesian Beskid. The author evaluate development of tourism at the turn of 2008–2012 based on choice of indicators and their analysis. The research showed several dependence between neighbouring communes and Ustroń commune which are resulting from the calculation of indicators. Values of indicators in majority were compared with communes that are part of a tourism cluster „Beskidzka 5” – the leader is Ustroń commune.